

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ННІ факультет управління та захисту населення

(назва факультету/підрозділу)

кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін

(назва кафедри)

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Філософсько-методологічні основи наукових досліджень»

циклу загальної обов'язкової підготовки

за освітньо-науковою програмою «Пожежна безпека»
підготовки доктора філософії

у галузі знань 26 «Цивільна безпека»

за спеціальністю 261 «Пожежна безпека»

Рекомендовано кафедрою
психології діяльності в особливих
умовах на 2024–2025 навчальний рік.
Протокол від серпня 2024 року
№

Силабус розроблений відповідно до робочої програми обов'язкового загального освітнього компонента «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень»

2024 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Досягнення програмних результатів навчання з навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» забезпечує достатній рівень спроможності здобувача наукового ступеня *PhD* до роботи з методологічним і теоретичним ресурсом кваліфікаційної роботи. Базовий статус дисципліни реалізується корпусом ідей, аналітичних інструментів і положень, які несуть інтеграцію загальнотеоретичного досвіду в цілісність дисертаційного дослідження.

Знання філософсько-методологічних основ, навички теоретичної думки й дискусії необхідні у вимірах дослідних робіт, критичному мисленні, порядкуванні інформаційною складовою дослідження. В такий спосіб вивчення даної дисципліни сприяє академічній доброчесності і фаховій зрілості здобувача *PhD* згідно з критеріями глобальної наукової спільноти.

Особливість дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» виражається дискурсивною логікою, значимою для архітектури наукового дослідження.

Вивченню дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» передують освоєння здобувачами вищої освіти низки гуманітарних навчальних дисциплін: «Філософія», «Історія та культура України», «Політологія», «Філософія і методологія науки». Навчальна дисципліна «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» надає теоретичні інструменти та логічний потенціал для вивчення професійних дисциплін у період підготовки на освітньому рівні *PhD*.

Опанування навчального компоненту «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» для денної форми здобуття вищої освіти займає 2 семестри, вміщує 5 кредитів ЄКТС (150 годин) та здійснюється у 1 і 2 семестрах.

Перший семестр завершується диференційованим заліком, другий – екзаменом.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Юрченко Любов Іванівна, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах соціально-психологічного факультету, доктор філософських наук, професор
Контактна інформація	Телефон – (097) 711-91-04
E-mail	vl7733153@gmail.com
Наукові інтереси	- соціальна безпека; - соціальна відповідальність людини, суспільства; - психологічні реабілітаційні практики.
Професійні здібності	Професійні знання і досвід теоретичної та прикладної наукової роботи а також філософсько-теоретичної діяльності;

	- значний досвід проведення навчальних занять у вищій школі із застосуванням творчих форм роботи
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Проведення наукових досліджень та підготовка і публікація за їхніми результатами тез доповідей на наукових конференціях, статей в наукових журналах; монографій і підручників, отримання патентів. Профіль Researcher GKL-78632022 Scopus ID 57201700550 Профіль ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4957-338X

Час та місце проведення занять з дисципліни

Заняття з навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» проводяться відповідно до розкладу занять. Електронний формат розкладу (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом періоду її вивчення щопонеділка з 15.00 до 16.00. За потреби час додаткової консультації здобувачів освіти погоджується з викладачем.

Мета навчальної дисципліни: «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» – розвиток науково-теоретичної культури здобувачів *PhD* засобами дискурсивної логіки та гностичних процедур філософії, знань і здатності до інтеграції досвіду в науково-філософській сфері.

Застосовність програмних результатів навчання з даної дисципліни при вивченні низки дисциплін професійного циклу і в окремих формах дослідної діяльності при написанні та підготовці дисертації до захисту визначає її роль як логічного інструмента в освітньо-науковій програмі рівня *PhD*.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна)	
Статус дисципліни (обов'язкова загальна або обов'язкова професійна або вибіркова)	Обов'язкова загальна	
Рік підготовки	Перший, другий	
Семестр	1-й, 2-й	
Обсяг дисципліни:		
- в кредитах ЄКТС	5	
- кількість модулів	2	
- загальна кількість годин	150	
Розподіл часу за навчальним планом:		
- лекції (годин)	36	

- практичні заняття (годин)	0	
- семінарські заняття (годин)	38	
- лабораторні заняття (годин)	0	
- курсовий проект (робота) (годин)	0	
- інші види занять (годин)	0	
- самостійна робота (годин)	76	
- індивідуальні завдання (науково-дослідне) (годин)	0	
- підсумковий контроль (диференційований залік, екзамен)		диференційований залік, екзамен

Передумови для вивчення дисципліни

Для успішного вивчення дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» необхідні є досягнуті програмні результати

навчання з дисциплін «Філософія» першого (бакалаврського) та «Філософія і методологія науки» другого (магістерського) освітньо-професійних рівнів, що становлять її безпосередні передумови.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	ПР
Виділяти загальнонаукові (філософські) компетентності, спрямовані на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору	ПРН01
Узагальнювати, критично мислити й аналізувати явища та проблеми, які вивчаються, проявляти гнучкість у прийнятті рішень на основі логічних аргументів та перевірених фактів в умовах обмеженого часу і ресурсів на засадах загальнонаукової методології	ПРН03
Демонструвати лідерські якості, навички міжособистісної взаємодії, вміння працювати в команді дослідників, ефективно спілкуватися на професійному та соціальному рівнях, дотримуючись принципів наукової етики	ПРН05
Аналізувати та застосовувати концептуальні моделі, науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері пожежної безпеки, фундаментальні постулати та теорії у професійній та суміжних сферах	ПРН07

- формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності (загальні, спеціальні (предметні) та спеціальні (фахові))	ЗК, К
Здатність до абстрактного мислення, пошуку та критичного аналізу інформації, генерування нових ідей	ЗК 01
Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)	ЗК 06
Здатність демонструвати знання філософсько-світоглядних засад, сучасного стану, тенденцій розвитку і наукових досягнень у сфері пожежної безпеки та у суміжних сферах	К 07

Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. Філософсько-теоретичні засади науки

Тема 1.1. Раціональність, її генеза та типологія

Поняття раціональності, проблема її природи, типологія. Зв'язок теорії та практики в розвитку раціональності. Методологічна функція філософії.

Філософське і наукове знання: спільність і відмінність.

Специфіка духовно-теоретичного досвіду філософії. Цілі філософії і науки в соціокультурному процесі. Логіка і структура дослідження у науці та

філософії. Взаємозбагачення науки та філософії.

Тема 1.2. Філософія як теоретична діяльність

Проблема пояснення світу та історичні форми світобачення. Генезис філософсько-теоретичної діяльності. Філософська теорія пізнання. Поняття суб'єкта в гносеології. Суб'єкт та об'єкт. Предмет, явище, річ у собі та для себе.

Процес пізнання і його основні етапи. Проблема об'єктивності знання. Істина у філософії та в науці. Відносність істини як факту пізнання.

Тема 1.3. Філософська онтологія та розвиток наукової думки

Категоріальний аналіз буття. Періодизація онтології в європейській теоретичній традиції.

Антична онтологія в парадигмі космоцентризму. Формування ідеалізму як передумова науково-теоретичної діяльності. Ідеалістичні візії природного світу та їх роль у формуванні передумов науки.

Роль і місце гуманістичної ідеології Ренесансу в розвої природничих та соціально-гуманітарних наук.

Формування науково-філософської картини світу та феномен деїзму в новочасній науці. Просвітництво та його внесок у розвиток науки в Європі. Німецька класична філософія та становлення некласичної раціональності у філософії та науці.

Модерн як онтологія зламної доби. Зв'язок модерну та релятивістського світорозуміння в науці. Ідеологія постмодерну та постнекласична парадигма.

Онтологія віртуального буття, її специфіка та взаємозв'язок з науковим життям глобальної спільноти.

Тема 1.4. Проблема методу у філософії та наукова методологія

Метод, методика, методологія. Загальнотеоретичні та науково-прикладні методи. Операції мислення та їх зв'язок із природою методів. Філософські методи. Діалектика та її форми. Діалектичний аналіз у просторі наукового дослідження.

Операції мислення як базові структури наукової методології. Аналіз та синтез у побудові наукового дослідження.

Синергетика – сучасна теорія розвитку. Використання синергетики для теоретичного моделювання природних та соціальних процесів.

Математичні методи та математична логіка в науковому дослідженні.

Тема 1.5. Позитивна наука та позитивізм

Поняття позитивного знання та позитивної науки. Емансипація факту в позитивізмі. Розвиток та періодизація позитивізму. Процеси диференціації та синтезу наукових галузей та дисциплін.

Поняття картини світу в некласичній науці та філософії ХХ ст. Глобалізм як картина світу. Пошуки філософії в умовах глобалізму. Соціально-екологічна філософія.

Тема 1.6. Феноменологічний вимір наукового світорозуміння

Науковий факт як ментальний феномен. Базові уявлення про онтологію свідомості, феноменологію та феноменологічну філософію. Феноменологічна позиція та її зв'язок з математичною абстракцією. Модернізація суб'єктивно-ідеалістичної візії мислення та трансцендентального ідеалізму у положеннях феноменологічної філософії.

Антропний принцип і його значення для формування постнекласичної науки. Зв'язок антропного принципу в науці з феноменологією, онтологією свідомості та мислення.

Свідомість і свідоме буття. Hard problem of consciousness та логічний ідеалізм у науково-філософській проблематиці на межі XX=XXI століть.

Тема 1.7. Філософські підвалини наукового осягання простору та часу

Континуум фізичний, символічний, віртуальний, математичний. Об'єктивна і суб'єктивна реальність в утворенні континууму. Антропологічні та біоритмові підвалини часу та простору.

Поняття простору у філософії. Простір як категорія сутності. Еволюція просторових уявлень та її зв'язок із розвитком науки. Фундаментальна роль феноменів сприймання простору. Еволюція просторових уявлень у науково-теоретичному досвіді та трансформація положень філософської культури. Новітня космологія і її зв'язок з філософськими візіями простору.

Категорія часу. Екзистенціальна природа та багатовимірний характер часу. Методологічна проблема часу в сучасній науці. Темпорологія – галузь сучасної науки. Системний підхід і роль загальної теорії систем у розвитку новітніх моделей об'єктивного часу.

МОДУЛЬ 2. Наука як форма досвіду

Тема 2.1. Соціальність та наукове пізнання

Ідея перетворення світу та розвиток науки. Специфіка наукової емпірії та наукового досвіду. Кодування наукового досвіду в контексті нормативного соціального коду культури.

Наука в цілісності культури. Ціннісна самодостатність дослідницького процесу та відповідальність ученого. Академічна доброчесність науковця і її апріорні засади в дослідній діяльності.

Наука як цивілізаційний проект. Поняття світової наукової спільноти та закономірності взаємодії інституцій науки в глобальному просторі. Феномен університетської науки та його розвиток з позицій типології (періодизації) соціальності й економічних закономірностей соціальної динаміки.

Соціальний запит та наукові інтереси дослідника.

Висвітлення сучасності у соціальних дискурсах. Соціально-екологічна філософія і її зв'язок із глобальними проблемами світу.

Тема 2.2. Науковий пошук. Відкриття

Відкриття як системотворча категорія онтології науки. Новизна в науці і пошук її критеріїв. Феномен інсайту в науці: індивідуально-психологічний і філософсько-теоретичний вимір. Творчий процес у розвідках науковців.

Етапи наукового дослідження – проблема, гіпотеза, емпіричний дослід та теорія.

Основні особливості когнітивної науки. Когнітивна теорія про зміст та значення стратегій пошуку в процесі рішення творчих задач. Ірраціональні чинники творчого пошуку та їх потенціал. Евокативні прийоми теоретичного пошуку.

Теорія інтелекту Р. Стернберга та її застосовність у формуванні, оцінці та проектуванні професійного розвитку науковців.

Тема 2.3. Еволюція науки як предмет філософського пізнання. Наукові революції

Динаміка наукового знання та періодизація розвитку науки. Поняття про методологічну кризу. Методологічна криза класичної раціональності та її відображення в критичному переосмисленні наукового інструментарію. Чи помиляється розум? Зміна підвалин категоризації розуму. Проблема розуму в ракурсі глобальних проблем. Вчені і філософи про необхідність розробки стратегій глобальної цивілізації.

Наукова парадигма. Механізм еволюції та революції в поступі науки. Теорія наукових революцій та її значення для аналітичних і прогностичних досліджень сучасної науки. Ідея актуалізації основ та елементи неоархаїки в науковій картині світу.

Тема 2.4. Науки про людину і їх динаміка в сучасному світі

Сутність людини в просторі наукового пізнання. Диференціація знання про людину та інтеграція його в контексті культур-антропологічних проблем глобального світу.

Віртуалізація соціального та біологічного аспектів людської природи. Феномен Homo Virtualis. *Techne, la virtue* – чинники суб'єктності людини та соціуму. Розвиток і вплив інформаційних технологій на базисні структури соціальності.

Гаджети в житті людей. Технократизм і технофобія в світлі технізації і технологізації спілкування людей у професійному і приватних середовищах.

Науково-філософські положення про життєдіяльність сучасної людини. Валеологія та інтеграція здоров'язберігаючих підходів у соціальних науках, медичному, психологічному пізнанні. Філософія харчування і нутрицевтика.

Тема глобально-епідеміологічних викликів і небезпек в філософському і науковому пізнанні.

Тема 2.5. Персональний аспект і суб'єктивні смисли наукового досвіду

Особистість ученого. Поняття автономного творчого комплексу і його

застосовність до психологічного статусу дослідника. Типологія особистостей учених та творчих особистостей.

Професійна самовідданість і обдарованість ученого. Креативність і її специфіка в науково-дослідницькій діяльності і філософії. Філософський транс. Сучасні підходи до креативності: форма трансгресії, форма сублимації, інтуїтивний досвід, символічна архітектура, вибір стратегії і т. ін.

Персоналії видатних учених та філософів минулого та сучасності.

Проблема персонального смислу науково-теоретичної діяльності.

Тема 2.6. Філософська футурологія про набутки прогресу і духовне майбуття людства

Футурологічні та есхатологічні ідеї у філософії ХХ та ХХІ століть. Ідеї кінця філософії, пост-культури та ін. Глобальні проблеми сучасності в світлі філософської футурології.

Есхатологічна тенденція у філософії постмодерну. Переосмислення ідеї прогресу та переоцінка його цінностей у світлі віртуального буття людини та спільноти.

Феномен діджиталізації культури та комунікативних процесів. Суб'єкт як інтерактивна якість. Проблема цифрового протезування людських зносин.

Футурологічний песимізм та оптимізм в аспекті наукового втручання у процеси життєдіяльності людини, людства. Керовані стани цивілізації.

Проблема етичних цінностей майбутнього. Постправа, конспірологія, інформаційно-психологічні техніки та перспективи суспільної свідомості.

Тема 2.7. Емансипований розум. Розвиток штучного інтелекту

Поняття штучного інтелекту. Службові функції штучного інтелекту та його відносна автономія. Штучний інтелект та критерії новизни, винаходу, творчого результату.

Штучний інтелект у роботі на глобальні стратегії. Роботизація зносин і життєвих відправ соціуму. Прогнози видатних науковців і технологів щодо функціонального заміщення людського ресурсу і домінування розуму машин.

Віртуальна реальність у культурі екранного коду. Цифрові та пост-цифрові практики в різноманітних формах буття культури. Діджераті, вплив провідних фахівців комп'ютерної культури на майбуття людства.

Праця і бездіяльність у контексті проблем штучного інтелекту. «Вічна юність»: феномен хікікоморі та його зв'язок із глобальними проблемами.

Непозбутній і прогресивний характер інформаційно-технічних реалій.

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Назви модулів і тем	Очна (денна) форма здобуття освіти					
	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
о		лекції	семінар-	лабора	само-	модульна

			ські заняття	торні (інші види)	стійна робота	контрольна робота
1-й рік, 1-й семестр						
Модуль 1. Філософсько-теоретичні засади науки						
Тема 1.1. Раціональність, її генеза і типологія	9	2	2	0	4	1
Тема 1.2. Філософія як теоретична діяльність	9	2	2	0	4	1
Тема 1.3. Філософська онтологія та розвиток наукової думки	15	6	4	0	4	1
Тема 1.4. Проблема методу у філософії та наукова методологія	11	2	4	0	4	1
Тема 1.5. Позитивна наука та позитивізм	9	2	2	0	4	1
Тема 1.6. Феноменологічний вимір наукового світорозуміння	9	2	2	0	4	1
Тема 1.7. Філософські підвалини наукового осягання простору і часу	14	2	4	0	6	2
Разом за модулем 1	76	18	20	0	30	8
1-й рік, 2-й семестр						
Модуль 2. Наука як форма досвіду						
Тема 2.1. Соціальність та наукове пізнання	9	2	2	0	4	1
Тема 2.2.	9	2	2	0	4	1

Науковий пошук. Відкриття						
Тема 2.3. Еволюція науки як предмет філософського пізнання. Наукові революції	9	2	2	0	4	1
Тема 2.4. Науки про людину та їх динаміка в сучасному світі	11	4	2	0	4	1
Тема 2.5. Персональний аспект і суб'єктивні смисли наукового досвіду	11	2	4	0	4	1
Тема 2.6. Філософська футурологія про набутки прогресу і духовне майбуття людства	11	2	4	0	4	1
Тема 2.7. Емансипованій розум. Розвиток штучного інтелекту	14	4	2	0	6	2
Разом за модулем 2	74	18	18	0	30	8
Разом	150	36	38	0	60	16

Теми семінарських занять (у разі потреби)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Раціональність, її генеза і типологія	2
2	Філософія як теоретична діяльність	2
3 – 4	Філософська онтологія та розвиток наукової думки	4
5–6	Проблема методу у філософії та наукова методологія	4
7	Позитивна наука та позитивізм	2

8	Феноменологічний вимір наукового світорозуміння	2
9–10	Філософські підвалини наукового осягання простору і часу	4
11	Соціальність та наукове пізнання	2
12	Науковий пошук. Відкриття	2
13	Еволюція науки як предмет філософського пізнання. Наукові революції	2
14	Науки про людину та їх динаміка в сучасному світі	2
15–16	Персональний аспект і суб'єктивні смисли наукового досвіду	4
17–18	Філософська футурологія про набутки прогресу і духовне майбуття людства	4
19	Емансипований розум. Розвиток штучного інтелекту	2
	Разом	38

Теми практичних занять – не передбачено планом

Теми лабораторних занять – не передбачено планом

Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

Реферативні роботи здобувачів не є жорстко нормативною формою індивідуально-дослідних завдань (див. розподіл навчальних годин). Реферат з дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» являє собою викладення аргументованої позиції здобувача в поставленому питанні з використанням спеціальної літератури з програмного переліку і за вільним вибором. На семінарських заняттях практикується захист рефератів, а також дискусія за пропонованими темами.

Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

Індивідуальні науково-пошукові роботи здобувачів не є жорстко нормативною формою індивідуально-дослідних завдань. Індивідуальна робота з дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» є викладення аргументованої позиції здобувача в поставленому питанні з використанням спеціальної літератури з програмного переліку і за вільним вибором. На семінарських заняттях практикується захист робіт, а також дискусія за пропонованими темами.

Орієнтовна тематика аналітичних науково-пошукових завдань для індивідуальної самостійної роботи здобувачів:

1. Концепція С. Тулміна в методології наукових досліджень. Охарактеризувати, проаналізувати можливості застосування.
2. Дедуктивні методи в дослідженнях. Переваги та недоліки.
3. Застосування індуктивного методу в науці; позитивні та негативні сторони даного методу.
4. Сутність концепції К. Поппера в методології досліджень.
5. Методологія валеологічної діагностики за умов сучасних реалій світу.
6. Особливості методологічної концепції Т.Куна; можливості застосування.

7. Методологічний принцип У. Оккама в сучасній науці.
8. Методологічна доктрина С. Тулміна. Можливості її застосування у власних дослідженнях.
9. Концепція дослідницьких програм І. Лакатоса
10. Поняття кореляційного аналізу, приклади застосування.
11. Жанри, форми та структура наукових праць і творів.
12. Сутність проблем наукометрії та індикаторів науки.
13. Форми, моделі, парадигми наукових досліджень. Фальсифікація.
14. Явища кореляції реальності та спостереження в експерименті. Редукціонізм.
15. Вплив теорії на спостереження. Релевантність.
16. Принцип детермінізму та передбачуваність у науковому дослідженні..
17. Місце та характеристика науки про безпеку в сучасній системі знань.
18. Місце суб'єкта, об'єкта, предмета наукового дослідження в сучасній картині світу.
19. Роль і місце, проблема інтелектуальної власності в сучасній науці.
20. Розум і еволюція
21. Цифрові практики: їх особливості, переваги й проблеми
22. Прогноз цивілізації: обґрунтування Вашого футурологічного погляду.
23. Віртуальна реальність – локальна чи тотальна. Ознаки віртуального.
24. Ваше ставлення до використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях.
25. Наукова творчість і «практична істинність наукової абстракції»

Форми та методи навчання і викладання

Вивчення навчальної дисципліни реалізується **в таких формах**: лекції, семінарські заняття, індивідуальні письмові завдання у формі есе або рефератів із доповіддю, консультації, форма контролю – диференційований залік; самостійна робота.

Методи навчання:

Лекції: пояснювально-ілюстративний, прийоми проблемного викладу – з застосуванням відеоряду за посередництвом технічних засобів навчання (презентація, науково-просвітній фільм, аудіо-матеріали);

Семінар: методи і прийоми проблемного навчання: проблемна бесіда, евристична бесіда, частково-пошуковий, академічна дискусія, презентація і захист розроблених положень у формі доповіді, рольова гра.

Контрольні заходи: використання елементів *проблемних* (евристична бесіда) та *інноваційних* методів:

1) диференційований залік: електронна презентація і виклад змісту виконаного індивідуально-творчого завдання, тестування за системою OpenTest2;

2)екзамен: електронна презентація та захист ідей і положень, які (за умовами складання іспиту) розробляються здобувачами, у формі наукової доповіді з дискусією за змістом викладених положень.

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання під час вивчення навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» є:

- доповіді на семінарських заняттях (презентаційні матеріали, тексти доповідей та виступів);
- виконання індивідуальних завдань;
- диференційований залік;
- екзамен (відповідно до питань білетів, відповіді на питання).

Критерії оцінювання

Оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни здійснюється за 100-бальною шкалою.

Форми поточного та підсумкового контролю

Форми поточного та підсумкового контролю, які застосовуються під час вивчення навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень»:

Поточний контроль засвоєння вивченого матеріалу здійснюється на кожному семінарському занятті шляхом проведення усного опитування. Він призначений для перевірки якості засвоєння попередньо викладеного навчального матеріалу, стимулювання навчальної роботи здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль може проводитися наступними способами:

- усне опитування – застосовується під час проведення усіх видів навчальних занять з метою визначення рівня засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу попереднього заняття;
- письмовий експрес-контроль – проводиться з метою перевірки рівня знань здобувачів вищої освіти за попереднє (декілька попередніх) занять.
- тестовий контроль за темами
- академічна дискусія;
- доповіді та презентації.

Підсумкова оцінка за вивчений модуль визначається як сума поточних оцінок (балів) за вивченим модулем. Оцінювання кожного модуля необхідно проводити таким чином, щоб звітність за результатами засвоєння модуля була як за обов'язкові види робіт так і за допоміжні завдання (активність та успішність здобувачів вищої освіти під час проведення семінарів, відпрацювання рефератів, доповідей, презентацій тощо).

Підсумкова семестрова оцінка визначається за результатами отриманих модульних оцінок та відповіді на екзамені.

З навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» підсумковою формою контролю є екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі, за результатами

опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є:

- диференційований залік;
- екзамен.

Форми поточного та підсумкового контролю, які застосовуються під час вивчення навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень»:

Поточний контроль засвоєння вивченого матеріалу здійснюється на кожному семінарському занятті шляхом проведення усного опитування. Він призначений для перевірки якості засвоєння попередньо викладеного навчального матеріалу, стимулювання навчальної роботи здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль може проводитися наступними способами:

- усне опитування – застосовується під час проведення усіх видів навчальних занять з метою визначення рівня засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу попереднього заняття;
- письмовий експрес-контроль – проводиться з метою перевірки рівня знань здобувачів вищої освіти за попереднє (декілька попередніх) занять.
- тестовий контроль за темами
- академічна дискусія;
- доповіді та презентації.

Підсумкова оцінка за вивчений модуль визначається як сума поточних оцінок (балів) за вивченим модулем. Оцінювання кожного модуля необхідно проводити таким чином, щоб звітність за результатами засвоєння модуля була як за обов'язкові види робіт так і за допоміжні завдання (активність та успішність здобувачів вищої освіти під час проведення семінарів, відпрацювання рефератів, доповідей, презентацій тощо).

Підсумкова семестрова оцінка визначається за результатами отриманих модульних оцінок та відповіді на екзамені.

З навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» підсумковою формою контролю є екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є:

- диференційований залік;
- екзамен.

Види навчальних занять	Кількість навчальних занять	Максимальний бал за вид навчального заняття	Сумарна максимальна кількість балів за видами навчальних занять
I. Поточний контроль			

Модуль 1	лекції	9	0	0
	семінарські заняття	10	4	40
	Контрольне тестування	1	30	30
Разом за модуль 1				70
II. Підсумковий контроль (диференційований залік)				30
Разом за всі види навчальних занять та контрольні заходи				100
Види навчальних занять		Кількість навчальних занять	Максимальний бал за вид навчального заняття	Сумарна максимальна кількість балів за видами навчальних занять
I. Поточний контроль				
Модуль 2	лекції	9	0	0
	семінарські заняття	9	4	36
	індивідуальна робота	1	34	34
Разом за модуль 2				70
II. Підсумковий контроль (екзамен)				30
Разом за всі види навчальних занять та контрольні заходи				100

Поточний контроль.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському занятті:

4 бали – здобувач вищої освіти вільно володіє усім навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює свої думки, наводить приклади, приймає участь в дискусії;

3 бали – здобувач вищої освіти добре орієнтується у специфіці вивченої теми, аналізує факти.

2 бали – здобувач вищої освіти орієнтується в окремих аспектах обговорюваної тематики;

1 бал – здобувач вищої освіти не знає відповіді на поставлені питання або поверхово розкрив лише окремі положення при цьому допустив суттєві помилки.

0 балів – здобувач не знає відповіді на поставлені питання .

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, логіка повідомлення, культура мови, емоційність та переконаність, використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Критерії оцінювання знань здобувачів при контрольному тестуванні:

Тест включає 30 питань зі стандартизованим визначенням відсотка

правильних відповідей та орієнтовної бальної оцінки. *Оцінюється від 0 до 30 балів відповідно до набраної кількості вірних відповідей у тесті.*

Індивідуальна робота.

Критерії оцінювання індивідуальних завдань.

Індивідуальна самостійна робота є однією з форм роботи здобувача, яка виявляє вміння оперувати навчальним матеріалом в аналізі філософської й професійної тематики. Викладач оцінює рівень загально-навчальних умінь і мотивації навчання (професійно значимої тематики міркувань здобувача).

Критерії оцінювання індивідуальних завдань (оцінюється від 0 до 30 балів):

30–23 бали – тему розкрито в повному обсязі, всі положення обґрунтовані, є самостійні судження; з опрацюванням літератури;

22–18 балів – виконане в повному обсязі, але бракує самостійних міркувань і аргументації наведених прикладів;

17–13 балів – виконане частково, матеріал некритично запозичений з сайтів Інтернет;

12-7 балів – тему розкрито недостатньо та поверхнево, матеріал повторює положення лекції, приклади з лекції, розуміння недостатньо чітке;

6–0 балів – не виявляє знання навчального матеріалу/робота не виконана.

Викладачем оцінюється понятійний рівень, логічність, самостійність мислення, впевненість, вміння виділяти головне, вміння робити висновки, показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми, унікальність, вміння представити матеріал

Підсумковий контроль

Критерії оцінювання знань здобувачів на екзамені (диференційованому заліку):

Критерії оцінювання знань здобувачів на екзамені (оцінюється від 0 до 30 балів):

Білет екзамену з навчальної дисципліни містить три теоретичних питання. Відповідь оцінюється у наступний спосіб:

30-26 – здобувач вищої освіти вичерпно розкрив питання білету, виявив глибоке розуміння, надав аргументовані судження. Відповів на додаткове питання

25-20 – здобувач вищої освіти розкрив питання білету, але не виявив повної самостійності в аргументації положень своєї відповіді.

19-14 – здобувач вищої освіти у цілому впевнено доповів питання, але не всі положення аргументовані.

13-8 – здобувач вищої освіти у цілому розкрив питання, але утруднюється в інтерпретації ключових понять і не має своєї позиції.

7-1 – здобувач вищої освіти має фрагментарні знання та неспроможний до логічного послідовного викладу питання.

0 – здобувач вищої освіти неспроможний розкрити питання.

Перелік теоретичних питань для підготовки до екзамена:

1. Охарактеризувати специфіку філософсько-теоретичної діяльності.
2. Розкрити особливості софійного та епістемного типів філософії та їх взаємозв'язок із науковою методологією.
3. Дати аналіз проблеми методу у філософії.
4. Обґрунтовано розкрити співвідношення понять методу, методики, методології.
5. Дати аналіз взаємовідношення філософії та науки.
6. Сформулювати й обґрунтувати власну позицію щодо наукового статусу філософії.
7. Схарактеризувати роль ранньогрецької натурфілософії у теоретичних розшуваннях сучасних природничих наук.
8. Висловити власну позицію щодо специфіки інтелекту й природи раціональності (в опорі на еволюційну епістемологію М. Р'юза чи інші ідеї, за вибором здобувача).
9. Назвати парадигми раціональності та коротко схарактеризувати їх.
10. Визначити наукові парадигми за В. Стьопіним. Розкрити зв'язок наукових парадигм із типологією прогресу.
11. Дати визначення раціоналізму та схарактеризувати раціоналістичний світогляд, його роль у розвитку науки та наслідки абсолютизації.
12. Розкрити смисл методологічної кризи наук у сучасну добу.
13. Схарактеризувати ірраціоналізм у філософії науки, його динаміку.
14. Розкрити природу й особливості ненаукових форм пізнання світу.
15. Дати аналіз непарадигмальних явищ розвитку науки (за власним вибором).
16. Дати характеристику хаотології та її походження.
17. Показати динаміку образу філософії в науково-теоретичній думці.
18. Дати аналіз метафори «кінця філософії» Ф. Фукуями.
19. Схарактеризувати основні операції мислення.
20. Розкрити роль теорії інформації у сучасній філософії.
21. Схарактеризувати вплив інформаційних технологій на стан ментальних ресурсів науки.
22. Схарактеризувати особливості організації наукового пошуку (можлива орієнтація здобувача на власний досвід планування та організації дослідження).
23. Провести диференціальний аналіз культурно-історичного поступу філософії та науки.
24. Розкрити відмінності між природничими, технічними, соціальними, гуманітарними науками.
25. Розкрити специфіку філософії в аспекті генези наук.
26. Провести диференціацію теоретичної та практичної філософії.
27. Схарактеризувати зв'язок поступу науки з появою «основного питання» філософії.

28. Розкрити соціально-економічні та духовно-теоретичні передумови виникнення та розвитку науки.
29. Розкрити зміст понять «картина світу» та «образ світу», показати їх антропогенну специфіку та техногенні модифікації.
30. Показати паралелізм антропоїдних образів світу на матеріалі явищ культури.
31. Розкрити логіко-теоретичний смисл уявлень про розвиток.
32. Навести основні моделі розвитку, що існують у сучасному науковому вжитку.
33. Розкрити специфіку діалектичного методу і його роль у сучасній науці.
34. Розкрити специфіку синергетики та її зв'язок із загальною теорією систем.
35. Показати взаємозв'язок тенденцій диференціації й інтеграції наукового пізнання.
36. Сформулювати антропний принцип і показати його роль у постнекласичній науці.
37. Розкрити основну тенденцію нового поєднання науки та філософії щодо проблеми об'єктивності знання (на матеріалі ідей С. Кріпке, Д. Чалмерса, та ін., за вибором здобувача).
38. Показати зв'язок логічного ідеалізму та науки (можливо на матеріалі ідей «Логіко-філософського трактату» Л. Вітгенштейна).
39. Схарактеризувати філософсько-теоретичні передумови постпозитивізму в науці.
40. Схарактеризувати неоматеріалізм і переосмислення категорії матеріального.
41. Розкрити моральнісний смисл науки щодо відповідальності людини за наслідки свого вибору.
42. Навести глобальні проблеми сучасності та показати можливості наукового підходу в їх розумінні та пошуках рішень.
43. Розкрити поняття простору та його філософські підвалини.
44. Виявити зв'язок категорії простору з онтологічними розвідками філософії.
45. Розкрити екзистенціальну природу категорії часу та порядкування часом.
46. Показати, в який спосіб взаємодіють епістемний та інституціональний виміри науки.
47. Сформулювати визначення науки (якщо запозичене – дати інтерпретацію).
48. Дати аналіз теоретичних уявлень про суб'єкта наукового пізнання – в історичному минулому та в сучасному світі. Показати основну відмінність.
49. Схарактеризувати наукове дослідження як комплексний проект.
50. Окреслити позиції власного наукового дослідження. Що саме в ньому має цікавити науковий загал? Наскільки широкий?

51. Сформулювати поняття наукової новизни.
52. Розкрити теоретичне уявлення про відкриття і творчість у науці.
53. Показати проблемний характер уявлень про відкриття і творчість у науці.
54. Схарактеризувати науку як місію відкриття законів природи.
55. Окреслити процес постановки наукової проблеми, задачі.
56. Дати аналіз поняття «мета дослідження», навести приклади.
57. Розкрити поняття гіпотези, навести приклади.
58. Схарактеризувати специфіку наукового дискурсу та умовиводів.
59. Сформулювати поняття теорії, показати різницю між умовиводом і теорією.
60. Схарактеризувати особливості наукової аргументації.
61. Навести типологію методів у науці.
62. Розкрити відмінності між емпіричними й теоретичними методами дослідження. Навести приклади різноманітних методів.
63. Показати роль філософсько-теоретичних процедур у формулюванні методології власного наукового дослідження.
64. Показати дієвість кожного з чотирьох законів логіки в науковому дослідженні.
65. Розкрити суть проблеми авторства в науці.
66. Окреслити поняття авторського права та інтелектуальної власності.
67. Дати визначення проблеми відповідно до специфіки наукового пізнання
68. Окреслити співвідношення природничо-наукового знання та математичного мислення.
69. Окреслити співвідношення філософського та математичного мислення.
70. Показати лінію еволюції математичного апарату науки від числового символізму до математико-статистичних методів.
71. Розкрити специфіку математико-статистичних методів, навести приклади (або показати перспективи) їх використання у власному дисертаційному дослідженні.
72. Окреслити специфіку понять розвитку та еволюції. Показати еволюційний характер наукового поступу.
73. Розкрити взаємозв'язок наукового пізнання та технічного прогресу.
74. Розкрити поняття наукової революції за Т. Куном.
75. Дати аналіз структури наукових революцій.
76. Роз'яснити відмінність між парадигмальними та непарадигмальними проблемами та теоріями.
77. Схарактеризувати специфіку кризових ситуацій у поступі науки.
78. Окреслити вірогідні конструктивні та деструктивні наслідки кризових ситуацій у науково-дослідній діяльності соціуму.
79. Розкрити чинники й передумови методологічної кризи природничого знання на початку ХХ ст.
80. Дати інтерпретацію проблеми матеріального в світлі енергетично-інформаційної картини реальності.

81. Показати розвиток уявлень про матерію, поле, речовину у фізичних науках.
82. Висвітлити підвалини філософського ірраціоналізму та його вплив на методологію наукового пізнання.
83. Показати взаємозв'язок ірраціональної тенденції початку ХХ ст. і зародження неklasичної раціональності.
84. Окреслити специфіку постнеklasичної доби в непарадигмальному розвитку науки.
85. Висвітлити взаємодію нового й старого в поступі науки.
86. Розкрити смисл проблеми «розуму, що хибить», і її інтерпретацію в критичних ідеях П. Фейєрабенда.
87. Висвітлити специфіку наукової футурології (на матеріалі ідей В. Вернадського, К. Ціолковського, Т. Лірі, інших феноменів наукової прогностики за вибором).
88. Показати зв'язок наукової футурології та глобальних екологічних проблем.
89. Розкрити зміст учення В. Вернадського про ноосферу.
90. Розкрити теоретичне уявлення про штучний інтелект і перспективи його розвитку.

Політика викладання навчальної дисципліни

1. У пріоритеті високий рівень пізнавальної активності та культури мислення, внутрішня мотивація досягнення компетентностей, спроможність до світоглядної позиції, академічна коректність.

2. Від здобувачів освіти вимагається підготовленість до семінарських занять з опрацюванням літератури, якісне і своєчасне виконання завдань.

3. Наукова спільнота поціновує культуру поведінки та повагу до іншої думки, що має відобразитись у поведженні здобувачів і відповідає політиці НУЦЗ України щодо академічної доброчесності.

4. Використання мобільних пристроїв на заняттях з дозволу викладача для забезпечення цифрових технологій навчання (тестів у системі OpenTest2, MentiMeter, демонстрації презентацій, входу за посиланням у вказані викладачем електронні документи, і т.ін.).

5. Здобувач освіти має право дізнатися у викладача бальні оцінки своєї успішності й вести паралельний моніторинг накопичуваних балів. Зворотний зв'язок, наданий викладачеві, доцільний також у формі відгуку здобувача про якість викладання і застосовність знань. Викликають інтерес і враховуються побажання й пропозиції здобувачів щодо тематичного наповнення навчання, технологій і форм подачі навчального контенту.

6. Здобувачі повинні дотримуватися академічної доброчесності. При виконанні індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються роботи, що містять не менше 50 % оригінального тексту при перевірці на академічний плагіат.

7. Здобувачі вищої освіти мають дотримуватися політики гендерної рівності відповідно до чинного законодавства.

8. На заняттях здобувачі вищої освіти мають дотримуватися заходів безпеки воєнного стану відповідно до чинного законодавства.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Література

1. Освітньо-наукова програма вищої освіти «Цивільний захист». Галузь знань 26 «Цивільна безпека». Спеціальність 263 «Цивільна безпека». Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти. / Уклад. Тарадуда Д.В., Тютюнник В.В., Кустов М.В, Савченко О.В. Х.: НУЦЗУ, 2023. 17 с.
2. Юрченко Л.І. Методологія наукових досліджень у схемах, таблицях, прикладах: навч. посіб. Київ : УБС НБУ, 2014. 223 с.
3. Філософія: підручник для здобувачів вищої освіти /авт. кол.; за ред. О.В. Рябініної, Л.І. Юрченко. Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2021. 296с.
4. Данилян О.Г. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
5. Кривоніс О.Б., Демченко О.М. Методологія науково-дослідної роботи: навч. посіб. Київ : Медицина, 2011. 160 с.
6. Вдовичин І.Я. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Львів : Вид-во Львівськ. Комерц. Академії, 2014. 248 с.
7. Голюков В.А., Кузьмініх М.А., Онищенко О.А. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Одеса : ОНМА, 2014. 163 с.
8. Демківський А.В., БезусП.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ : Акад. муніцип. упр., 2012. 276 с.
9. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Вид. 5-е перероб і допов. Київ : Професіонал, 2008. 240 с.
10. Колесников О.В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Вид. 2-ге перероб і допов. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 144 с.
11. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ : Кондор, 2006. 206 с.
12. Загороднюк С.В., Євмешкіна О.Л., Лещенко В.В. Методологія наукових досліджень з державного управління: хрестоматія. Київ: НАДУ, 2014. 180 с.
13. Мокін Б.І., Мокін О.Б. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2014. 180 с.
14. Олійник Н.Ю. Методологія наукових досліджень. навч.-метод. посіб. для студентів економічного факультету. Кам'янець-Подільський: Сисин Я.І., 2015. 110 с.
15. Основи методології та організації наукових досліджень : Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / А. Є. Конверський та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
16. Юринець В.Е. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Львів : ЛНУ, 2011. 179 с.

17. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності. навч. посіб. / Юрченко Л.І. та ін. Київ : УБС НБУ, 2015. 609 с.
18. Юрченко Л.І. Соціальна відповідальність наукових комунікацій як важлива стратегічна перевага розвитку науки / Юрченко Л.І. та ін. Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. Volume 5, No 4/2017, S 139-143.
19. Юрченко Л.І. Технології в системі економічних та соціально-екологічних змін: навч. посіб. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 177с.
20. Юрченко Л.І. Гуманітарна складова вищої освіти у вимірах ХХІ століття: монографія. Київ: УБС НБУ, 2013. 323 с.
21. Жилінська О.І. Науково-технічна діяльність у контексті самоорганізації : монографія. Київ : Парламентське видавництво, 2010. 552 с.
22. Онопрієнко В., Ткаченко В. Історія української науки: курс лекцій. К.: Варта, 2010. 652 с.
23. Горбатюк Т.В., Гейко С.М., Лаута О.Д. Філософія науки та інноваційного розвитку: Навч. посібник. Київ – Ніжин, 2012.
24. Добронравова І.С. Новітня філософія науки: підручник для студентів філософських факультетів університетів і аспірантів (для складання кандидатського іспиту з філософії та філософії науки) Київ, 2009. 298 с.
25. Ратников В.С., Макаров З.Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія. Вінниця: НОВА КНИГА. 2009. 412 с.
26. Рябініна О.В. Психологія творчості. Теоретичні виміри. Актуальні тенденції. Навч. посіб. Харків: НУЦЗ України, 2019. 286 с.
27. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. Київ, 2011. 348 с.
28. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Едуард Семенюк, Володимир Мельник. – Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.

Інформаційні ресурси

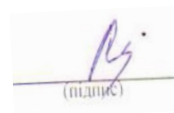
1. nbuv.gov.ua – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
2. korolenko.kharkov.com. – Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка
3. ScienceDirectFreedomCollection – Повнотекстова база даних видавничої корпорації Elsevier
4. SciVerseScopus – Реферативна база даних та наукометрична платформа видавничої корпорації Elsevier
5. www.liga.net – Комплексна система інформаційно-правового забезпечення.
6. WorldLibraryofScience – Всесвітня наукова бібліотека ЮНЕСКО
7. <http://www.kbuapa.kharkov.ua> – Бібліотека Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України
8. <http://www.social.org.ua/>
9. <http://www.filosof.com.ua>
10. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dovi.html>

11. <http://www.psylib.ukrweb.net/books/rassb01/index.htm>

Розробник:
Професор кафедри
соціальних і гуманітарних дисциплін
доктор філософських наук

Любов ЮРЧЕНКО

(підпис)